

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КІЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

МАСЬКО АННА МИКОЛАЇВНА

УДК 330.146:330.368

**ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В СИСТЕМІ КОНКУРЕНТНИХ
ВІДНОСИН**

08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі економічної теорії та конкурентної політики
Київського національного торговельно-економічного університету.

Науковий керівник

доктор економічних наук, професор
Герасименко Анжеліка Григорівна,
Київський національний торговельно-
економічний університет, професор кафедри
економічної теорії та конкурентної політики

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Дlugопольський Олександр Володимирович,
Тернопільський національний економічний
університет, професор кафедри економіки та
економічної теорії

кандидат економічних наук, доцент
Скорик Галина Іванівна,
Національний університет «Львівська
політехніка», доцент кафедри теоретичної та
прикладної економіки

Захист відбудеться «28» лютого 2020 р. о 14:00 годині на засіданні
спеціалізованої вченої ради К 26.055.05 у Київському національному
торговельно-економічному університеті за адресою: 02156, м. Київ,
вул. Кіото, 21, ауд. Д-221.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського
національного торговельно-економічного університету за адресою: 02156,
м. Київ, вул. Кіото, 19.

Автореферат розісланий «24» січня 2020 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

I.O. Штундер

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Трансформація економічної системи України, змінивши основи господарювання, привела до зміни місця і ролі держави й державної влади в економіці загалом та в окремих її галузевих і функціональних складових, а також до появи нових, нехарактерних радянському періоду розвитку вітчизняної економіки сфер прояву державної влади. До останніх слід віднести систему конкурентних відносин, що сформувалася останніми роками в економіці України, та яка через свою динамічність і відкритість до зовнішніх впливів підлягає перманентній видозміні. Якщо в першій половині 1990-х років роль держави у формуванні та розвитку конкурентних відносин була переважно прямою, втілюючись через конкурентні стратегії численних підприємств державної форми власності, а наприкінці 1990-х – початку 2000-х років – через засоби прямого (часто ручного) державного регулювання ринків, то сьогодні вона змістилася у переважно інституційну площину, передбачаючи опосередкований вплив держави на розвиток конкурентних відносин через формування умов та правил конкуренції. Рівність останніх є ознакою ефективного інституційного середовища розвитку конкуренції, тоді як нерівність – джерелом формування ринкової влади окремих суб'єктів господарювання та пов'язаного з цим скорочення виробничої, розподільчої і адаптивної ефективності національної економіки, втрат суспільного добробуту.

Проблеми ефективності інституційного середовища конкуренції значною мірою є питанням балансу влад (державної, економічної, соціальної), що склався у відповідній економічній системі. При цьому лише державна влада в цій тріаді має набір формальних інструментів для реалізації детермінуючого впливу на конкурентні відносини через призму своєї легітимної здатності на створення інституційного середовища: прийняття нормативно-правових актів, створення регуляторних органів тощо. Нестійкість державних інститутів до зовнішніх викликів призводить до того, що державне регулювання не завжди реалізується в інтересах суспільного блага, а навпаки – може стати інструментом максимізації ренти носіїв державної чи економічної, ринкової влади, посилюючи невизначеність впливу держави на систему конкурентних відносин.

Теоретико-методологічні засади дослідження інституту державної влади в економічній системі, його взаємодії з множиною ринкових інститутів знайшли своє відображення у працях таких зарубіжних вчених, як Г. Бекер, Ж. Беланже, Е. Бем-Баверк, С. Боулес, Дж. Б'юкенен, О. Вільямсон, У. Гамільтон, Дж. К. Гелбрейт, Г. Гінтіс, Дж. Коммонс, Т. Мен, Ж.-Л. Міге, Дж. Мілль, А. Монкертъен, В. Нісканен, Д. Норт, В. Ойкен, С. Пельцман, Ф. Перру, Д. Рікардо, Т. Ромер, А. Сміт, Дж. Стіглер, Ж. Тіроль, Е. Тоффлер, Ф. Хайек, Д. Янг, Є. Ясін та ін.

В Україні відповідну проблематику досліджували В. Венгер, Т. Виголко, В. Геєць, Л. Головко, В. Дементьев, Л. Дідківська, О. Дlugопольський,

Я. Жаліло, Д. Задихайло, Г. Задорожний, Ю. Зайцев, Ю. Кіндзерський, І. Малий, О. Міняйло, Г. Пилипенко, В. Точилін, В. Якубенко та ін. Більш адресно питання інституційної детермінації конкурентних відносин розкриті в роботах А. Бойко, Ю. Боровик, І. Вініченка, А. Герасименко, І. Гончарук, А. Ігнатюк, А. Келічавого, О. Костусєва, В. Лагутіна, Н. Михальчишин, Ю. Росецької, Г. Скорик, Ю. Уманціва, Г. Філюк та ін.

Проте цими дослідниками не ставилося завдання комплексного дослідження ролі та місця інституту державної влади в системі конкурентних відносин, визначення інституційної функції держави щодо формування і підтримання дієвого конкурентного середовища, оцінки ефективності її виконання і перспектив підвищення останньої, що обумовило вибір теми дисертації, її мету та логіко-структурну побудову.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт Київського національного торговельно-економічного університету. Результати дисертаційного дослідження відображені у таких темах науково-дослідних робіт: «Розвиток конкуренції на внутрішньому ринку України» (номер державної реєстрації НДР 0113U000522, довідка № 1446/24 від 20.06.2019), в межах якої автором детерміновано міру поширеності та рівень адміністративних бар'єрів для потенційної конкуренції на внутрішньому ринку України; «Соціально-економічні ефекти державного регулювання внутрішнього ринку в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації НДР 0115U000567, довідка № 1469/20 від 24.06.2019), де особисто автором класифіковано економічні моделі взаємодії інституту держави та суб'єктів господарювання, детерміновано напрями дегрегуляції економіки України, охарактеризовано вплив дегрегуляційних ініціатив на розвиток конкурентних відносин; «Державне регулювання внутрішнього ринку в умовах глобальної конкуренції» (номер державної реєстрації НДР 0118U000046, довідка № 1447/24 від 20.06.2019), особистий внесок здобувача полягає у здійсненні теоретико-економічного дослідження ролі та місця інституту державної влади в економіці в умовах її трансформації під тиском внутрішніх та зовнішніх чинників впливу, а також у детермінації механізмів взаємного впливу між інститутами державної влади і конкуренції.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування ролі та місця інституту державної влади в системі конкурентних відносин на окремих ринках та в економіці загалом, а також розробка на цій основі пропозицій щодо реформування інституційного середовища конкуренції.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- детермінація змісту інституту влади;
- аналіз тенденцій еволюції наукових поглядів на роль державної влади в умовах циклічного розвитку ринкової економіки;
- систематизація моделей інституційної взаємодії держави і ринку;

- періодизація розвитку конкурентної політики в Україні, обґрунтування завдань та пріоритетних напрямів її реалізації на кожному етапі;
- визначення змісту, форм та міри поширеності адміністративних бар'єрів для потенційної конкуренції на ринках України, детермінація вектору їх впливу на конкурентні відносини;
- оцінка конкурентних ефектів державного регулювання ринків природної монополії як об'єктивної альтернативи їх ринкового саморегулювання;
- визначення основних напрямів, способів та системи організаційно-правового забезпечення дегрегуляції економіки України з метою покращання інституційного середовища розвитку конкурентних відносин;
- детермінація траєкторії структурного реформування природно-монопольних галузей та системи їх державного регулювання в Україні;
- розроблення механізму адвокатування конкуренції у системі органів державної влади України.

Об'єктом є інститут державної влади як один з базових регуляторів множини економічних відносин.

Предметом є детермінуючий вплив інституту державної влади на систему конкурентних відносин.

Методи дослідження. Для досягнення мети дисертаційної роботи та вирішення поставлених завдань використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: системного аналізу та синтезу, наукового абстрагування, індукції та дедукції, історичного та логічного підходів – для визначення сутності влади та моделей інституційної взаємодії держави і ринку (п. 1.1, п. 1.3); аналітичного групування – для систематизації останніх (п.1.3); ретроспективного, порівняльного аналізу – для дослідження еволюції наукових поглядів на роль державної влади у ринковій економіці (п. 1.2).

Методи інтегрального та порівняльного аналізу, функціонально-логічний та причинно-наслідковий аналіз сприяли дослідженню природи державного регулювання ринків природної монополії (п. 2.3), а також розробленню пропозицій щодо його реформування (п. 3.2).

Економіко-статистичні методи застосовано для аналізу офіційних статистичних даних і звітів Антимонопольного комітету України, даних Звітів про стан глобальної конкурентоспроможності, Рейтингів легкості ведення бізнесу з метою встановлення абсолютноного рівня та оцінки динаміки зміни адміністративних бар'єрів для потенційної конкуренції, а також зміни структурних передумов розвитку конкуренції на ринках України (п. 2.1, п. 2.2).

Методи прогнозування, узагальнення, перехід від абстрактного до конкретного використано для розробки практичних рекомендацій щодо

державного стимулювання розвитку інституційного середовища конкуренції в Україні (п. 3.1–3.3).

Інформаційну базу дисертаційного дослідження становлять закони України, підзаконні нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України у сфері конкурентної політики та регуляторної діяльності, аналітично-довідкові матеріали Антимонопольного комітету України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Державної регуляторної служби України, міжнародних інформаційно-аналітичних агентств, статистична звітність Державної служби статистики України, а також монографічні дослідження та публікації зарубіжних і вітчизняних економістів, матеріали міжнародних науково-практичних конференцій, інформаційних порталів та офіційних сайтів, розміщені в інтернеті.

Наукова новизна основних положень і одержаних автором результатів, що виносяться на захист, полягає в такому:

вперше

- систематизовано моделі інституційної взаємодії держави і ринку, які пояснюють природу провалів державного регулювання, за ознакою балансу взаємного впливу державної та економічної влади. Виділено дві групи: (1) моделі, що ілюструють інституційне домінування держави над дисперсною множиною економічних акторів, які змагаються між собою за запровадження сприятливого для них інституційного середовища; (2) моделі, які пояснюють механізми спільної інститутотворчості суб'єктів державної і економічної влади в цілях довгострокової максимізації політичної та економічної ренти шляхом її вилучення у решти учасників ринку. Обґрунтовано більшу сприятливість першої групи моделей розвитку конкурентних відносин на задіяних ринках порівняно з другою та доцільність відповідного реформування регуляторного середовища в Україні;

удосконалено:

- методологічний підхід до періодизації розвитку конкурентної політики в Україні, що передбачає відмову від загальноприйнятого послідовного на користь кумулятивного аналізу її еволюції та виокремлення трьох основних етапів останньої: демонополізація та формування конкурентного середовища у підприємницькій діяльності; підтримка та розвиток конкурентного середовища у підприємницькій діяльності; розширення сфери дії конкурентної політики за межі підприємницького середовища, зміщення її фокусу на протидію інституційному монополізму, що краще, ніж існуючі аналоги, відповідає сучасним трендам трансформації викликів для конкурентної політики держави;
- наукові уявлення щодо економічного змісту адміністративних бар'єрів для потенційної конкуренції, зокрема йдеться про його розширення шляхом виходу за усталені межі суто правових обмежень

для здійснення господарської діяльності, насамперед, завдяки врахуванню таких неформальних інститутів, як корупція, бюрократизм, інформаційна асиметрія й інформаційні манипуляції тощо. Це дає змогу більш повно оцінити деформуючий вплив держави на систему конкурентних відносин унаслідок запровадження адміністративних бар'єрів, пояснюючи невідповідність між переважно позитивною динамікою кількісних індикаторів рівня адміністративних бар'єрів та переважно негативною динамікою підприємницьких оцінок їх впливу на конкурентні відносини на українських ринках;

- теоретичні засади адвокування конкуренції у системі органів державної влади в частині розширення кола суб'єктів адвокування, що, на відміну від існуючих підходів, охоплюють не тільки систему органів конкурентної політики держави, але й інші державні інституції, ринкових акторів, експертну спільноту, громадськість, забезпечуючи в такий спосіб баланс інтересів різних інституційних суб'єктів, а також у частині систематизації численних інструментів адвокування конкуренції у межах єдиного механізму, спрямованого на створення чи коригування системи неформальних інститутів для формування конкурентної культури в системі органів державної влади як імперативу стимулювання розвитку економічної конкуренції;

дістали подальшого розвитку:

- детермінація еволюції теоретичних підходів щодо місця і ролі інституту держави у регулюванні економіки циклічною динамікою економічного розвитку, зокрема виявлено чітку залежність між фазами циклів Кондратьєва та ключовими ідеями, нових економічних шкіл, що зароджувалися у відповідні періоди: на зростаючих гілках циклу Кондратьєва відбувалося становлення ринково орієнтованих економічних шкіл, тоді як на спадних – тих, що підтримували державне втручання в роботу економічної системи. Встановлення відповідної залежності допомагає переосмислити роль державного регулювання як автоматичного стабілізатора економічного розвитку;
- теоретико-економічне обґрунтування траєкторії реформування структури природно-монопольних галузей в Україні, що передбачає покрокове запровадження повного вертикального відокремлення природно-монопольних видів діяльності від потенційно конкурентних з подальшою приватизацією і дегрегуляцією останніх для збалансування впливу інститутів держави і ринку на економічний розвиток відповідних галузей та суспільний добробут.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що зроблені теоретичні узагальнення та висновки дисертаційного дослідження доведені до рівня методичних розробок та практичних рекомендацій. Зокрема, результати дисертаційного дослідження в частині обґрунтування

пріоритетних напрямків deregулювання економіки на регіональному рівні отримали схвальну оцінку і прийняті до впровадження в діяльності Департаменту економічного розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації (довідка № 02-25/2796 від 29.11.2018).

Пропозиції автора щодо вдосконалення підходів до цінового регулювання та регулювання якості послуг, у тому числі сервісного обслуговування споживачів підприємств житлово-комунального господарства, прийнято до впровадження в діяльності комунального концерну «Центр комунального сервісу» (довідка № 02/8081 від 04.09.2019).

Київська торгово-промислова палата у своїй практичній діяльності використовує розроблену автором систему інструментів адвокування конкуренції для створення сприятливих умов господарської діяльності, розвитку торгових та науково-технічних зв'язків. У своїй практиці адвокації вона керується авторськими рекомендаціями щодо зниження рівня адміністративних бар'єрів для потенційної конкуренції та покращання доступу суб'єктів господарювання до державної допомоги в Україні (довідка № 1716-1/361 від 13.08.2019).

Окремі положення, висновки та пропозиції, які містяться в дисертаційному дослідженні, застосовувалися в освітньому процесі Київського національного торговельно-економічного університету для підготовки збірника задач з дисципліни «Теорія галузевих ринків» для студентів освітнього ступеня «бакалавр» спеціальностей 051 «Економіка», 073 «Менеджмент», 075 «Маркетинг», 281 «Публічне управління та адміністрування» (довідка № 1459/22 від 21.06.2019).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною та закінченою науковою працею. Усі основні результати дисертаційного дослідження, узагальнення, висновки та рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором самостійно та є науковим доробком здобувача. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертaciї використано лише ті ідеї, положення та висновки, які є результатом самостійної роботи автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати досліджень представлені на 4 міжнародних та 2 всеукраїнських науково-практичних конференціях, а саме: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Фінансова політика у системі соціально-економічного розвитку України» (м. Київ, 13–14 квітня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції економічного спрямування «Концепції економічного розвитку країни» (м. Тернопіль, 16 листопада 2016 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Перспективні напрями та сучасні тенденції розвитку економіки країни» (м. Одеса, 13–14 жовтня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні напрями модернізації економіки та фінансової системи країни: реалії та можливості в умовах євроінтеграції» (м. Запоріжжя, 9 лютого 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Наука та інновації як основні шляхи вдосконалення економічного потенціалу країни» (м. Львів, 26 червня

2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні наукові погляди на модернізацію, інноваційні технології та фінансові процеси» (м. Київ, 27 червня 2019 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у 12 наукових працях (з них одноосібних – 11), у тому числі: 6 – у наукових фахових виданнях та у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних, 6 – в інших виданнях. Загальний обсяг публікацій становить 6 ум. друк. арк., з них особисто автору належить 5,6 ум. друк. арк.

Обсяг та структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (317 найменувань) та 3 додатки на 12 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації складає 181 сторінка друкованого тексту, в тому числі 12 таблиць на 8 сторінках та 32 рисунки на 17 сторінках.

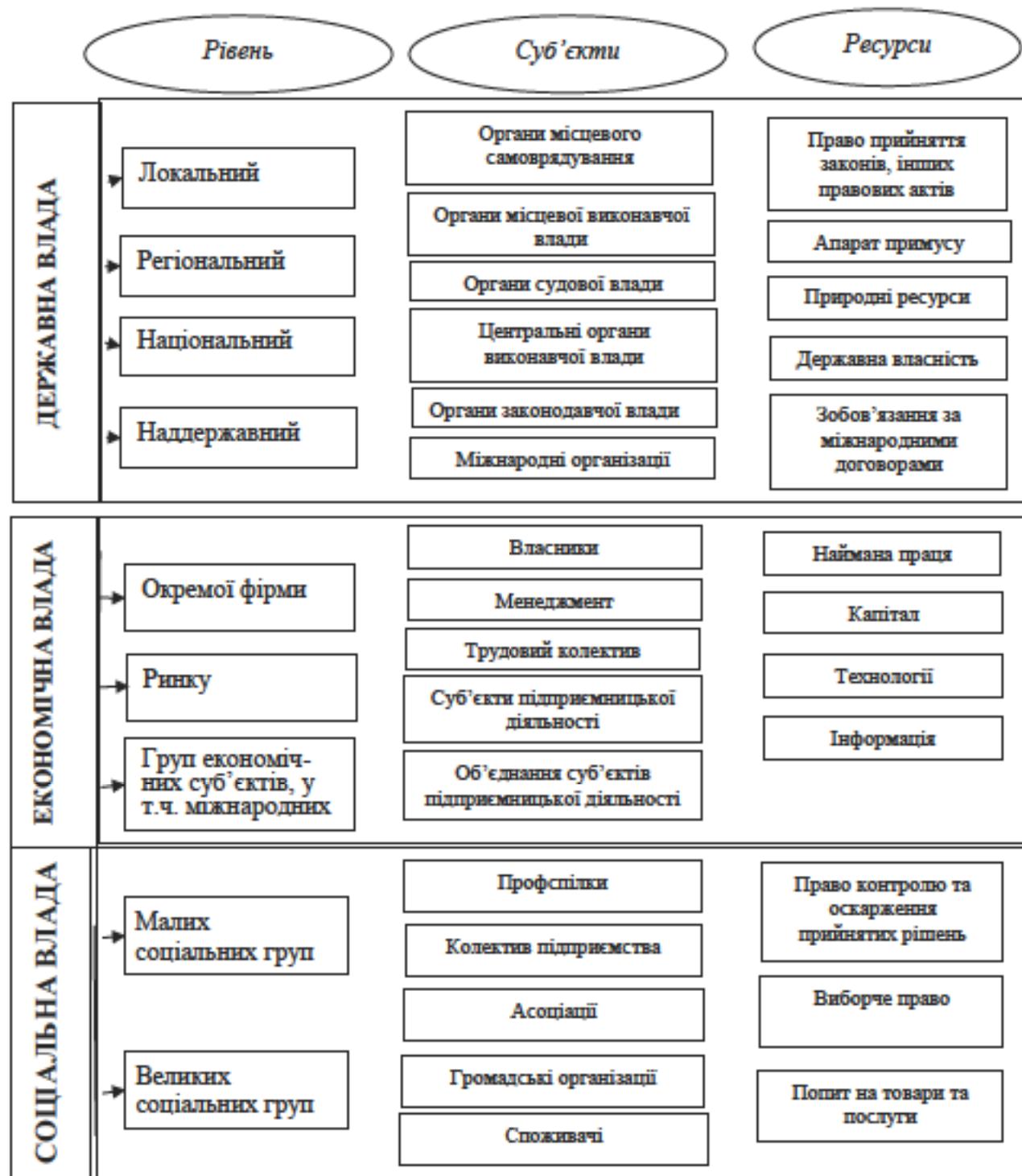
ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, методи, мету й основні завдання дослідження, сформульовано наукову новизну одержаних результатів, розкрито їх теоретичну та практичну значущість, наведено дані щодо їх апробації.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження інституту державної влади» досліджено зміст влади як інституту, а також передумови та способи інституційної взаємодії різних видів влади між собою.

За результатами аналізу альтернативних підходів до визначення змісту влади доведено її інституційну природу. Влада задовольняє три ключові інституційні детермінанти, запроваджуючи систему правил, гарантуючи їх суспільне визнання як передумову готовності економічних суб'єктів діяти відповідно до цих правил, а також формуючи організаційне забезпечення реалізації останніх.

Еволюція інституційної функції влади свідчить про прагнення економіки забезпечити баланс впливів різних носіїв влади: окремих економічних суб'єктів, соціальних груп, держави на різних рівнях та з використанням усіх доступних ресурсів (рис.1). При цьому, на якому б рівні і ким би не реалізувалася влада, якими б ресурсами не користувалася, вона завжди виявляється через формування певного набору субінстиутів, покликаних посилити її і закріпити, сформувати вузький коридор допустимих дій об'єктів влади, з одного боку, та забезпечити поширення свого детермінуючого впливу на якомога ширший ареал економічних акторів та видів їх діяльності, з іншого.

Рис. 1 Суб'єкти та ресурси влади за видами та рівнями її реалізації

Джерело: розроблено автором.

Державна влада для цього створює велику кількість нормативних актів та регуляторних органів, покликаних контролювати їх дотримання; економічна – систему обмінних пропорцій, контрактів, що їх закріплюють, прийнятих господарських практик тощо; соціальна – громадських інститутів впливу та протидії зловживанням владою з боку інших її носіїв. У своїй інститутотворчій діяльності різні види влади тісно переплітаються між собою. Іноді вектори їх впливу на суспільство й економіку є

різноспрямованими і відповідні владні імпульси поглинають один одного повністю чи просто послаблюють вплив однієї складової, тоді як інша, виявившись сильнішою, продовжує детермінувати економічну дійсність.

Результати збалансування влади відрізняються на різних етапах економічного розвитку, характеризуючись циклічністю. На етапі піднесення зазвичай домінує економічна влада чи влада ринку, виправдовуючись ефективністю саморегулювального механізму ринку, тоді як на етапах спаду неспроможність останнього результує суспільним визнанням потреби державного регулювання та посиленням впливовості інституту державної влади як закріпленого на організаційно-правовому рівні легітимного важеля детермінуючого впливу держави на діяльність множини економічних суб'єктів та систему взаємовідносин між ними. Описану залежність можна спостерігати в еволюції економічної думки. Зародження історичної економічної школи, марксизму, кейнсіанства, неоінституціоналізму, відомих схвальною оцінкою державного втручання в господарську діяльність, її корисного регуляторного впливу, припадає на низхідну, дно або початок висхідної стадії економічного циклу Кондратьєва, тоді як розвиток класичної політичної економії, неокласики, інституціоналізму, монетаризму, які заперечують доцільність відповідного втручання, на завершальні етапи висхідної стадії чи пік.

Інституційна взаємодія між державою і ринком є досить складною. Вона вже не відповідає найважінішій концепції суспільного добробуту, а описується рядом альтернативних моделей, у числі яких моделі політичного торгу, регуляторного захоплення, дорожньої каси, бюрократії, що протиставляють пасивній ролі «нічного сторожа» активну роль апарату державної влади з максимізацією політичної ренти. Залежно від балансу взаємного впливу державної та економічної влади та походженого від нього способу формування політичної ренти відповідні моделі можна поділити на дві групи. Перша передбачає жорстку конкуренцію суспільних груп за запровадження сприятливого для них інституційного середовища, оплачувуючись тим вищими трансакційними витратами лобіювання, чим інтенсивнішою є конкуренція. Друга – симбіоз окремих суспільних груп, зазвичай носіїв економічної влади, з апаратом державної влади, що передбачає обмін політичної ренти на економічну, яка вилучається з третіх осіб унаслідок встановлення відповідного інституційного середовища на ринку, в галузі, економіці загалом. Очевидно, що в другому випадку інституційне забезпечення конкуренції є слабшим, ніж у першому, виявляючи залежність між дією моделлю інституційної взаємодії держави і ринку та ефективністю впливу державної влади на розвиток конкурентних відносин.

У другому розділі «Аналіз впливу державної влади на розвиток конкурентних відносин» встановлено основні напрями впливу інституту державної влади на розвиток конкурентних відносин: (1) формування та реалізація конкурентної політики держави; (2) формування й експлуатація адміністративних бар'єрів для потенційної конкуренції; (3) формування та

реалізація системи державного регулювання ринків природної монополії – за кожним з них досліджено наявні інституційні практики та оцінено їх відповідність цілям захисту й розвитку конкуренції в економіці України.

Розглядаючи конкурентну політику держави як комплекс заходів, способів та інструментів держави, спрямованих на формування, розвиток та забезпечення функціонування ефективного конкурентного середовища, переглянуто існуючі підходи до її періодизації. Відхід від послідовного підходу до кумулятивного, який відображає не стільки критичну зміну завдань суб'єктів такої політики, скільки зміну акцентів щодо її реалізації у міру трансформації викликів для конкуренції, дав змогу виділити такі етапи розвитку конкурентної політики в Україні (рис. 2).

- 1992 – 1999 рр. Демонополізація та формування конкурентного середовища у підприємницькій діяльності.
- 2000 – 2013 рр. Підтримка та розвиток конкурентного середовища у підприємницькій діяльності.
- 2014 р. – до т.ч. Розширення сфери дії конкурентної політики, зміщення її фокусу на протидію інституційному монополізму

Рис. 2. Етапи розвитку конкурентної політики в Україні

Джерело: складено автором.

Перебіг відповідних етапів ілюструє ефективність протидії підприємницькому монополізму в Україні при недостатній ефективності протидії інституційному. Частка порушень законодавства про захист економічної конкуренції у вигляді антиконкурентних дій органів державної влади сьогодні становить більше третини. При цьому найбільш небезпечними є ті порушення, що передбачають формування адміністративних бар'єрів для потенційної конкуренції.

Дослідження рівня поширення адміністративних бар'єрів, за даними Doing Business щодо кількості, тривалості та коштовності процедур вступу на українські ринки, приєднання до інфраструктурних мереж, реєстрації власності, примусового виконання контактів, сплати податків, виходу з

ринку, загалом ілюструє позитивну динаміку (табл. 1). Результати опитування підприємців щодо рівня інституційного монополізму в країні, проведені в рамках підготовки Звіту про стан глобальної конкурентоспроможності, є менш оптимістичними, ілюструючи часом зворотну тенденцію (табл. 2).

Таблиця 1

Динаміка рівня індикаторів адміністративних бар'єрів, за даними Рейтингу легкості ведення бізнесу (Doing Business), 2003-2018 рр.

Індикатор рівня бар'єру	2003	2006	2009	2012	2014	2016	2017	2018
Вступ на внутрішній ринок								
Кількість реєстраційних процедур	15	10	10	7	6	4	6	6
Тривалість реєстрації, днів	40	33	27	22	21	5	6,5	6,5
Вартість реєстраційних процедур, % до величини доходу на душу населення	25,6	9,2	5,8	1,5	1,2	0,5	0,8	0,6
Приєднання до інфраструктурних мереж								
Кількість процедур приєднання	-	-	-	11	10	5	5	5
Тривалість приєднання, днів	-	-	-	285	277	281	281	281
Вартість процедур приєднання, % до величини доходу на душу населення	-	-	-	192,3	165,5	637,6	525,2	402,5
Реєстрація власності								
Кількість реєстраційних процедур	9	10	10	10	7	7	7	7
Тривалість реєстрації, днів	93	93	93	69	27	23	17	17
Вартість реєстраційних процедур, % від вартості об'єкта нерухомості	4,3	3,4	2,6	3,7	2,0	1,9	1,8	1,8
Примусове виконання контрактів								
Тривалість, днів	224	183	345	343	378	378	378	378
Вартість, % від суми позову	11,0	16,0	41,5	41,5	46,3	46,3	46,3	46,3
Кількість процедур	20	28	30	30	30	30	-	-
Індекс якості судочинства (0-18)	-	-	-	-	-	9,0	9,0	11,5
Оплата податків								
Платежі, кількість у рік	84	98	147	28	5	5	5	5
Тривалість, рік	2185	2185	736	491	350	355,5	372,5	372,5
Загальна ставка податків і зборів (% від прибутків)	51,0	60,3	57,2	55,4	52,9	51,9	37,8	41,7
Індекс процедур після подачі звітів та сплати податків (0-100)	-	-	-	-	70,33	79,26	85,95	85,95
Вихід з внутрішнього ринку								
Середня тривалість проходження процедур банкрутства, років	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9
Величина незворотних витрат, % до вартості майна	42	42	42	42	42	42	40,5	40,5
Коефіцієнт погашення боргу, в центах до 1 долару США	8,1	8,7	9,1	8,7	8,6	7,5	8,9	9,6

Джерело: складено автором.

Таблиця 2

**Динаміка індикаторів інституційного монополізму в Україні,
2011-2018 pp.**

Індикатор інституційного монополізму	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Фаворитизм у прийнятті рішень органами державної влади	2,6	2,5	2,3	2,5	2,7	2,5	2,4
Хабарництво	2,6	2,7	2,8	3,0	2,9	2,9	3,2
Ефективність антимонопольної політики	2,8	3,2	3,1	3,0	2,7	2,5	2,8
Тягар державного регулювання	2,5	2,4	2,6	2,9	3,3	3,4	3,3
Прозорість формування державної політики	3,7	3,6	3,5	3,6	3,7	3,7	4,0
Незалежність судів	2,1	2,5	2,2	2,0	2,3	2,3	2,3
Ефективність державних витрат	2,3	2,2	1,9	1,9	1,9	1,9	2,4

Джерело: складено автором за даними Звітів про стан глобальної конкурентоспроможності.

Це свідчить, що існує ряд неформальних адміністративних бар'єрів, неврахування яких обмежує ефективність конкурентної політики в країні. Серед них: корупція, бюрократизм, інформаційна асиметрія й інформаційні маніпуляції, які слід включити до складу адміністративних бар'єрів для потенційної конкуренції, визначивши останні як формальні чи неформальні вимоги та/або обмеження для суб'єктів господарювання на здійснення окремих видів господарської діяльності, встановлені в нормативно-правових актах чи висунуті представниками державної влади, виконання яких потребує додаткових витрат для суб'єктів господарювання. Це дасть змогу уточнити фокус конкурентної політики, забезпечити її ефективнішу взаємодію з регуляторною та краще досягнення балансу суспільних інтересів.

Щодо третього з визначених у розділі напрямків впливу інституту державної влади на розвиток конкурентних відносин – формування та реалізації системи державного регулювання ринків природної монополії, то тут конкуренція через технологічні особливості не може бути домінантним інститутом, а завдання держави полягає у її заміщенні в питаннях ціноутворення та забезпечення якості. Втім, це не означає повного виключення конкуренції у відповідних галузях, що мало б своїм наслідком їх регуляторне захоплення і подальше існування у стані, відмінному від суспільно ефективного. Тому важливим поточним завданням держави у таких галузях є регулювання умов доступу до ключового ресурсу природної монополії з подальшим вертикальним відокремленням природно-монопольних від потенційно конкурентних видів діяльності та стимулюванням розвитку конкуренції в останніх. Перші кроки такої реформи у вітчизняній галузі електроенергетики свідчать про

інтенсифікацію конкуренції і посилення її позитивних ефектів на ціни та якість надаваних послуг.

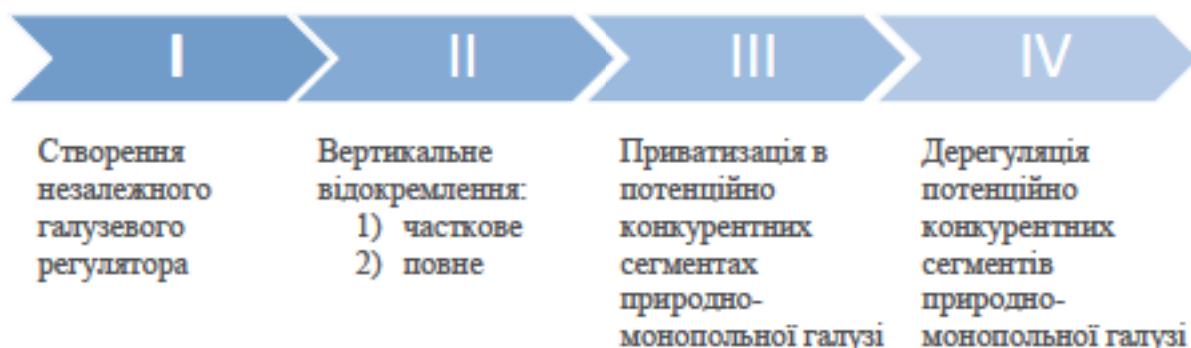
Третій розділ «Державне стимулювання розвитку інституційного середовища конкуренції» присвячено теоретико-методологічному обґрунтуванню та розробці практичних рекомендацій для органів державної влади щодо покращання інституційного середовища конкуренції за напрямами впливу, детермінованими у попередньому розділі.

Останніми роками в Україні взято курс на дерегуляцію, що виявляється у скороченні кількості регуляторних актів, кількості ліцензованих видів діяльності, запровадженні мораторію на проведення перевірок тощо. Результати дослідження показали, що шкоду для конкуренції завдає не стільки велика кількість регуляторних актів чи ліцензованих видів діяльності, скільки відсутність їх систематизації, непрозорість, пов'язані з цим інформаційні маніпуляції, які є дієвими бар'єрами входження в ринок нових учасників чи обмеження конкурентної ентропії між існуючими.

Систематизуючи регуляторні інститути, важливо забезпечити тягливість обумовленого ними регулювання або запровадження альтернативного механізму регуляції, наприклад, ринкового. Останнє можемо спостерігати в контексті реформ у сферах природної монополії, які відбуваються в розвинених країнах світу, передбачаючи поетапне вертикальне відокремлення природно-монопольних видів діяльності від потенційно конкурентних та запровадження конкурентних механізмів регулювання в останніх. Якщо вітчизняна електроенергетика вже розвивається цим шляхом, то в таких галузях, як газо-, тепло-, водопостачання і водовідведення досі зберігаються вертикально інтегровані монополії, а на залізничному транспорті навіть відсутній незалежний регулятор. Попри наявність конфлікту інтересів Міністерство інфраструктури України одночасно виконує функції управління й регулювання в галузі.

Входячи із зазначеної регуляторної диспозиції, розроблено алгоритм реформування структури природно-монопольних галузей та системи їх державного регулювання залежно від стартових регуляторних умов (рис. 3). Для таких галузей, як транспорт, де відсутній незалежний регулятор, першим кроком реформування має стати його запровадження, що дасть змогу обмежити симбіоз ринкової і державної влади, сформованої поєднанням функцій державного управління та регулювання. Наступний крок передбачає послідовну реалізацію вертикального відокремлення в галузі від часткового (юридичного, управлінського, операційного) до повного, заснованого на засадах права власності, що гарантуватиме самостійність операторів інфраструктури у прийнятті господарських рішень. Запорукою та інструментом успішної реалізації останнього є проведення приватизації компаній, які діють на суміжних

до природної монополії ринках. Тільки після того, як будуть забезпечені структурні передумови конкуренції, відповідні ринки підпадатимуть під дерегуляцію, заміщення державного регулювання ринковим саморегулюванням.

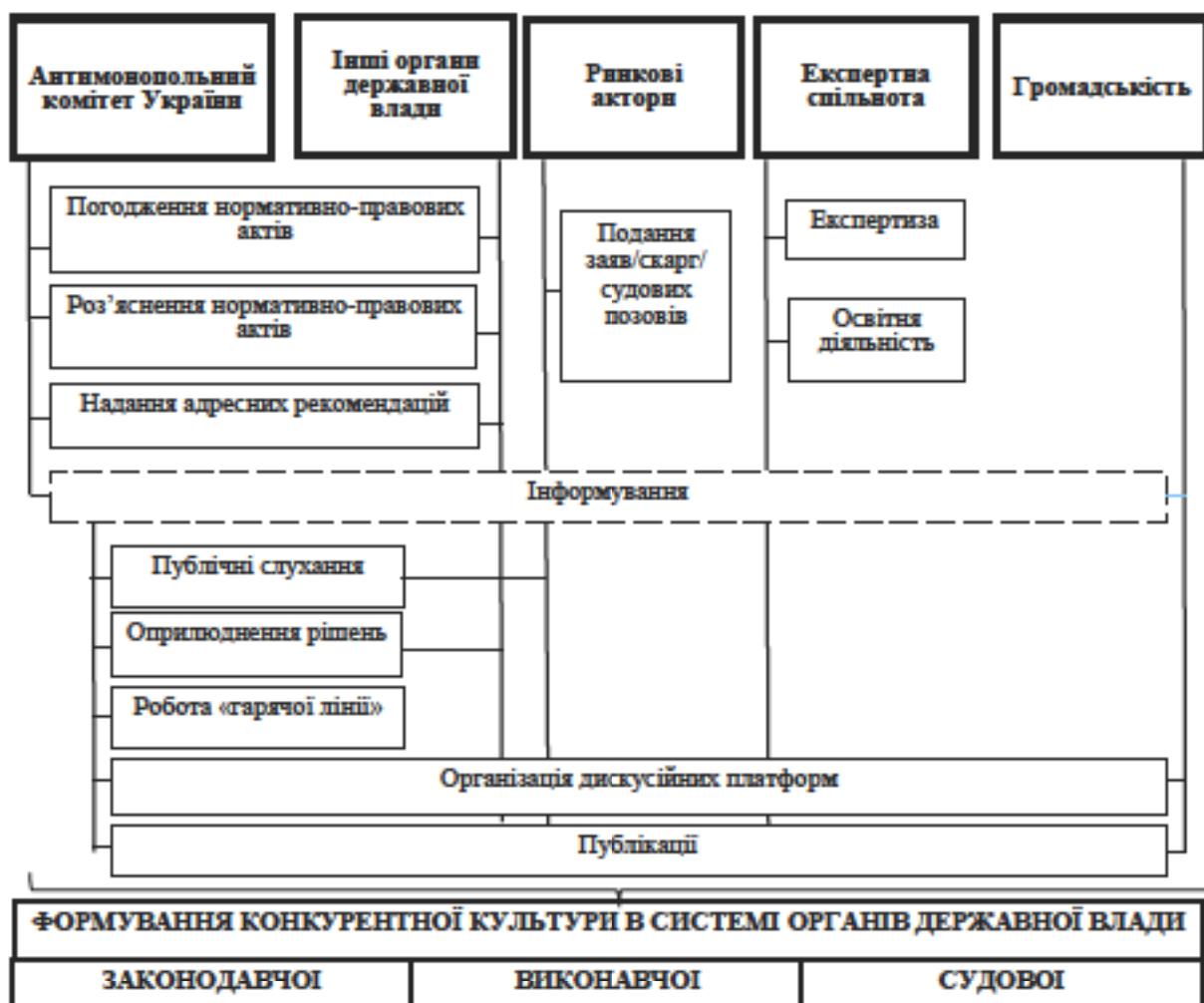

Рис. 3. Алгоритм реформування структури природно-монопольних галузей та системи їх державного регулювання

Джерело: складено автором.

Зміна формальних регуляторних інститутів повинна доповнюватися формуванням множини комплементарних неформальних інститутів розвитку конкуренції, що є завданням адвокатування конкуренції. При цьому таке адвокатування повинно відбуватися не лише силами суб'єктів конкурентної політики, а охоплювати набагато ширше коло осіб: інші державні інституції, ринкових акторів, експертну спільноту, громадськість, що є передумовою підвищення ефективності адвокатування, формування конкурентної культури як імперативу стимулування розвитку економічної конкуренції.

Реалізація цього завдання в системі органів державної влади дасть змогу забезпечити мультиплікативний ефект проконкурентних регуляторних рішень. Для його виконання розроблено механізм адвокатування конкуренції у системі органів державної влади, що передбачає погодження та роз'яснення нормативно-правових актів, надання адресних рекомендацій органам державної влади щодо запроваджених ними регуляторних інститутів, відкриту дискусію по антиконкурентних справах та аргументацію прийнятих Антимонопольним комітетом України рішень, їх експертизу, а також різноманітні освітні заходи – тренінги, майстер-класи, організацію дискусійних платформ від онлайн майданчиків до тематичних конференцій (рис. 4).

Рис. 4. Механізм адвокування конкуренції у системі органів державної влади

Джерело: складено автором.

Ключовим критерієм дієвості зазначеного механізму є його інтерактивність, яка, в свою чергу, спирається на різноспрямованість інтересів залучених до нього суб'єктів адвокування. У результаті отримуємо приріст конкурентної культури у всіх задіяних учасників як запоруку покращання інституційного середовища конкуренції.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення важливого наукового завдання щодо обґрутування ролі та місця інституту державної влади в системі конкурентних відносин, розробки практичних підходів та механізмів стимулювання розвитку інституційного

середовища конкуренції. Результати дослідження дають змогу зробити такі висновки:

1. Влада має інституційну природу, що виявляється через здатність суб'єктів влади визначати правила функціонування її об'єктів та забезпечувати дотримання цих правил останніми внаслідок визнання ними владної диспозиції та за посередництвом специфічного відповідному типу суспільних відносин механізму організаційного забезпечення. Такий механізм існує у формі численних субінститутів, завданням яких є закріплення права суб'єктів влади на експлуатацію її ресурсів для збереження чи посилення їх домінування. При цьому різні види влади: державна, економічна, соціальна можуть посилювати чи компенсувати один одного залежно від векторів дії та ефективності сформованих ними субінститутів, забезпечуючи формування системи суспільних противаг.

2. Існує циклічна залежність зміни наукових поглядів на роль державної влади в економіці залежно від динаміки ділової активності суб'єктів господарювання, описаної довгими хвилями М. Кондратьєва: на етапах спаду та рецесії, коли ринковий механізм виявляється неспроможним забезпечити економічне зростання, набували розвитку ідеї державного втручання в економіку, зароджувалися економічні школи, які пропагували домінантну роль державної влади в господарському механізмі – марксизм, історична економічна школа, кейнсіанство, неоінституціоналізм; на етапах пожвавлення та піднесення – навпаки, зароджувалися економічні школи, що заперечували необхідність державного втручання в економіку чи принаймні вимагали його обмеження – класична політична економія, неокласика, інституціоналізм, монетаризм та ін. Відповідно ефективний баланс державної, економічної та соціальної влади є функцією економічної кон'юнктури, детермінуючи їх вплив на систему конкурентних відносин.

3. Моделі інституційної взаємодії держави і ринку можна згрупувати у дві групи за ознакою балансу взаємного впливу державної та економічної влади. У першій групі домінуюча роль відводиться державній владі, яка в ході формування інституційного середовища ринку балансує лобістські ініціативи незалежних ринкових акторів, що конкурують між собою. Друга – об'єднані моделі, які характеризуються співрозмірністю впливів державної та економічної влади, виявляючись у спільній інститутотворчій діяльності на користь залучених до неї ринкових акторів та на противагу інтересам інших учасників ринку. Перша група моделей є більш сприятливою для розвитку конкурентних відносин порівняно з другою.

4. Еволюція конкурентної політики в Україні відображає траєкторію кумулятивного накопичення ефективних механізмів та дієвих практик захисту конкуренції, що є реакцією на зміну викликів, яку покладено в основу запропонованої в дисертації періодизації вітчизняної конкурентної

політики: перший етап (1992–1999 рр.) припадає на період становлення ринкової економіки в Україні і характеризується формуванням конкурентного середовища у підприємницькій діяльності шляхом реалізації програми демонополізації та запровадження нормативно-правової бази обмеження монополізму та захисту від недобросовісної конкуренції; другий (2000–2013 рр.) – стартував тоді, коли на ринках України вже було створено структурні передумови конкуренції у підприємницькій діяльності, які вимагають підтримання та розвитку, на що й орієнтовано інституційну діяльність суб’єктів конкурентної політики в цей період; третій – розпочався у 2014 р. і став реакцією на провали в інституційному базисі конкурентної політики, що будучи ефективною в підприємницькому середовищі, виявилася неспроможною до ефективної протидії інституційному монополізму з боку органів державної влади. Поточний етап еволюції конкурентної політики характеризується посиленням уваги до цього типу порушень, запровадженням контролю за державною допомогою, дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції у сфері публічних закупівель, забезпеченням рівних умов конкуренції для усіх ринкових учасників.

5. Результатом узагальнення існуючих теоретичних підходів до визначення змісту адміністративних бар’єрів для потенційної конкуренції стала їх детермінація як формальних чи неформальних вимог та/або обмежень для суб’єктів господарювання на здійснення окремих видів господарської діяльності, визначених у нормативно-правових актах чи висунутих представниками державної влади, виконання яких потребує додаткових витрат для суб’єктів господарської діяльності. Це дає змогу включити до складу адміністративних бар’єрів не лише правові чи процедурні обмеження, динаміка яких, за даними Doing business, в Україні є переважно спадною, але й такі неформальні перепони для розвитку конкуренції, як корупція, бюрократизм, інформаційна асиметрія.

6. У галузях природної монополії державне регулювання є «другим кращим рішенням» в умовах недоступності «першого найкращого» – ринкового саморегулювання, а критерієм його ефективності є досягнення результату, ідентичного результатам конкурентної боротьби: конкурентний рівень цін, доступ споживачів до товару/послуги, якість останніх. Результати дослідження, проведеного на прикладі вітчизняних галузей природної монополії, свідчать, що за усіма трьома критеріями мають місце окремі провали державного регулювання, а запровадження на суміжних до природної монополії ринках конкурентних відносин є запорукою зниження цін, відкриття доступу до ринків і підвищення якості продукції, формуючи аргумент на користь вертикального відокремлення природно-монопольних

від потенційно конкурентних видів діяльності у природно-монопольних галузях України.

7. Дерегуляція економіки України є запорукою зниження адміністративних бар'єрів в умовах поширення несприятливих для розвитку конкуренції моделей інституційної взаємодії держави і ринку, але її реалізація повинна гарантувати додержання балансу економічної та державної влади. Застосування німецького досвіду трирівневої оцінки регуляторного впливу в ході реалізації дерегуляційних ініціатив дає змогу не тільки дотриматися відповідного балансу, але й віднайти більш ефективні способи дерегуляції, замістити менш ефективні кількісні критерії оцінки її реалізації (кількість та тривалість регуляторних процедур, кількість перевірок тощо) на якісні (прозорість інституційного середовища, забезпечення рівності умов господарювання тощо), забезпечити їх організаційно-правове закріplення в регламентах діяльності органів державної влади.

8. Реформування структури галузей природної монополії та системи їх державного регулювання повинно відбуватися поступово, шляхом покрокового запровадження конкурентних відносин. Відштовхуючись від поточного інституційного середовища в природно-монопольних галузях та європейського досвіду їх реформування, послідовність цих кроків можна описати таким алгоритмом: створення незалежного регулятора в галузі – часткове вертикальне відокремлення за моделями ITO чи ISO – повне вертикальне відокремлення на засадах права власності – приватизація компаній – учасниць потенційно конкурентних ринків у структурі природно-монопольної галузі – їх дерегуляція, запровадження конкурентного механізму ринкового саморегулювання.

9. Реформування формальної складової інституційного середовища конкуренції в Україні потребує доповнення реформуванням неформальної, зокрема, шляхом інтенсифікації адвокатування конкуренції зусиллями численних бенефіціарів розвитку конкуренції, надання їм статусу суб'єктів адвокатування, що у своїй взаємодії забезпечуватимуть баланс інтересів і мультиплікативний приріст конкурентної культури в суспільстві. В дисертації ця вимога покладена в основу авторського механізму адвокатування конкуренції у системі органів державної влади, що поєднує множину інструментів адвокатування, доступних різним його суб'єктам, доводячи результати дослідження до рівня конкретних пропозицій щодо покращання інституційного середовища конкуренції в Україні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях України, у наукових періодичних виданнях інших держав та виданнях України, які включені до міжнародних наукометрических баз даних:

1. Масько А. М. Генезис поглядів на роль держави в економіці. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2017. Вип. 1 (111). С. 35–49. (Index Copernicus)
2. Масько А. М. Адміністративні бар'єри для розвитку конкуренції в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип. 29–1. С. 14–18. Серія «Економічні науки». (Index Copernicus)
3. Масько А. М. Сутність та місце інституту державної влади в економічній системі. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2018. Вип. № 3 (63). С. 72–76. (Index Copernicus)
4. Масько А. М. Державна допомога суб'єктам господарювання: державне регулювання в Україні та європейський досвід. *Науковий журнал «Причорноморські економічні студії»*. 2019. Вип. 38. С. 16–23. (Index Copernicus)
5. Масько А. М. Реформування залізничного транспорту в Україні. *Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку»*. 2019. Вип. № 33 (Index Copernicus)
6. Герасименко А. Г., Масько А. М. Моделі взаємодії держави та ринку: інституційний аспект. *Економіка та держава*. 2019. Вип. № 8. С.12–18.

В інших виданнях:

7. Масько А. М. Дерегуляція як напрям розвитку ринків небанківських фінансових послуг в Україні. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Фінансова політика у системі соціально-економічного розвитку України». Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2016. С. 185–186.
8. Масько А. М. Обґрунтування ролі держави в регулюванні ринкової економіки. Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції економічного спрямування «Концепції економічного розвитку країни». Тернопіль, 2016. С. 33–35.
9. Масько А. М. Державно-приватне партнерство як інструмент розвитку економіки України. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Перспективні напрями та сучасні тенденції розвитку економіки країни». Одеса: ЦЕДР, 2017. С. 6–9.

- 10.Масько А. М. Формування конкурентної політики в Україні. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні напрями модернізації економіки та фінансової системи країни: реалії та можливості в умовах євроінтеграції». Запоріжжя: Запорізька державна інженерна академія, 2019. С. 6–9.
- 11.Масько А. М. Державне регулювання природних монополій. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Наука та інновації як основні шляхи вдосконалення економічного потенціалу країни». Львів: ЛЕФ, 2019. С. 7–8.
- 12.Масько А. М. Розвиток конкурентного середовища у сфері здійснення публічних закупівель. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих учених. Київ: Нова Економіка, 2019. С. 6–9.

АНОТАЦІЯ

Масько А.М. Інститут державної влади в системі конкурентних відносин. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки. – Київський національний торговельно-економічний університет, Київ, 2020.

У дисертаційній роботі поглиблено теоретичні підходи до визначення інституційної природи влади; детерміновано передумови та моделі інституційної взаємодії державної та економічної влади, останні систематизовано за ознакою балансу взаємного впливу.

Встановлено основні напрями впливу інституту державної влади на розвиток конкурентних відносин. У межах кожного напряму досліджено тенденції зміни конкурентного середовища, здійснено оцінку сприятливості інституційного середовища економіки України розвитку конкурентних відносин, розроблено пропозиції щодо його покращання. Зокрема, за результатами перегляду підходів до періодизації розвитку конкурентної політики виявлено, що найбільш актуальним ризиком для конкурентного середовища на сучасному етапі є інституційний монополізм. Запропоновано послабити його вплив на конкурентні відносини з використанням інструментарію дерегуляції. У природно-монопольних галузях, де повна відмова від державного регулювання є неможливою, теоретично обґрунтовано та доведено до рівня конкретного алгоритму пропозиції щодо поступового вертикального відокремлення природно-монопольних і потенційно конкурентних ринків. Розроблено механізм адвокатування конкуренції у системі органів державної влади для покращання

інституційного середовища розвитку конкурентних відносин та формування конкурентної культури в суспільстві.

Ключові слова: інститут державної влади, конкурентні відносини, конкурентна політика держави, адміністративні бар'єри для потенційної конкуренції, природна монополія, адвокатування конкуренції.

АННОТАЦИЯ

Масько А. Н. Институт государственной власти в системе конкурентных отношений. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.01 – экономическая теория и история экономической мысли. – Киевский национальный торгово-экономический университет, Киев, 2020.

В диссертационной работе углублены теоретические подходы к определению институциональной сущности власти; определены предпосылки и модели институционального взаимодействия государственной и экономической власти. Последние систематизированы по признаку баланса взаимного влияния. Выделены две группы моделей: модели, иллюстрирующие институциональное доминирование государства над дисперсным множеством экономических субъектов, соревнующихся между собой за внедрение благоприятной институциональной среды; и модели, объясняющие механизмы совместного институтотворчества субъектов государственной и экономической власти.

Определены основные направления института государственной власти на развитие конкурентных отношений: формирование и реализация конкурентной политики государства; формирование и эксплуатация административных барьеров для потенциальной конкуренции; формирование и реализация системы государственного регулирования рынков естественной монополии. В рамках каждого направления исследованы тенденции изменения конкурентной среды, дана оценка благоприятности институциональной среды экономики Украины развитию конкурентных отношений, разработаны предложения по их улучшению.

Пересмотрены подходы к периодизации развития конкурентной политики государства в Украине. Обоснована целесообразность перехода от последовательного подхода к кумулятивному, который отображает не столько критическое изменение заданий субъектов соответствующей политики на тех или иных этапах, сколько изменение фокуса ее реализации – как ответа на вызовы внешней среды. На современном этапе

детерминирована потребность усовершенствования конкурентной политики Украины в части противодействия институциональному монополизму средствами дерегуляции, разработаны соответствующие предложения. Акцентируется внимание на антконкурентном влиянии различных неформальных административных барьеров для потенциальной конкуренции, таких как коррупция, бюрократия, информационная асимметрия и связанные с ней информационные манипуляции. Разработаны предложения по минимизации влияния последних на институциональную среду развития конкурентных отношений.

В отраслях естественной монополии, где невозможен полный отказ от государственного регулирования, обоснована необходимость постепенного вертикального отделения естественно-монопольных видов деятельности от потенциально конкурентных. Разработан соответствующий алгоритм, предполагающий последовательную трансформацию естественно-монопольных отраслей Украины путем внедрения независимого отраслевого регулятора, пошагового разделения смежных видов деятельности (юридического, управленческого, операционного), приватизации и разделения собственности на разных этапах технологической цепи, дерегуляции в тех видах деятельности, которые утратили статус естественной монополии, при пересмотре подходов к регулированию в тех, которые в силу технологических особенностей функционирования отрасли сохраняют статус естественной монополии.

Отдельным направлением институциональной реформы, призванным стимулировать развитие конкурентных отношений в Украине, является адвокатирование конкуренции. Исследовано адвокатирование в системе органов государственной власти, которые в силу своих полномочий способны мультилицировать как положительные эффекты конкуренции, так и отрицательные эффекты ее ограничения. Разработан механизм адвокатирования конкуренции в системе органов государственной власти, предполагающий согласование и разъяснение нормативно-правовых актов, предоставление адресных рекомендаций органам государственной власти по регуляторным институтам, открытую дискуссию по антконкурентным делам и аргументацию принятых Антимонопольным комитетом Украины решений, их экспертизу, организацию дискуссионных платформ, проведение тренингов и т.п.

Ключевые слова: институт государственной власти, конкурентные отношения, конкурентная политика государства, административные барьеры для потенциальной конкуренции, естественная монополия, адвокатирование конкуренции.

SUMMARY

Masko A.M. Institute of state power in the system of competitive relations. – Manuscript.

The thesis to obtain the scientific degree of “candidate of science” in Economics under the specialty 08.00.01 economic theory and history of economic thought. – Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, 2020.

The thesis develops theoretical approaches to defining the institutional nature of power. It determines the prerequisites and systematizes the models of institutional interaction between state power and economic power according to the balance of their impact one to each other. The main directions of influence of the institute of state power on the development of competitive relations are established. Within each direction the tendencies of change of the competitive environment are investigated. The institutional environment of the Ukrainian economy has been assessed to find out the level of its favorableness for competitive relations development. On this basis the proposals for improvement are developed. The author modifies the approach to competition policy development periodization. The latter is based on the evolution of the competition policy challenges. The strongest current challenge is an institutional monopolism, which negative effects can be minimized through deregulation. In the industries of natural monopoly, where complete abandonment of state regulation is impossible, the algorithm of gradual vertical separation of natural monopoly from potentially competitive markets is developed. The mechanism of competition advocacy in the system of public authorities has been provided to improve the institutional environment for development of competitive relations and providing the competitive culture.

Keywords: institute of state power, competitive relations, state competition policy, administrative barriers to potential competition, natural monopoly, competition advocacy.

МАСЬКО АННА МИКОЛАЇВНА

**ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В СИСТЕМІ КОНКУРЕНТНИХ
ВІДНОСИН**

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1.39. Тираж 100 пр. Зам. 6.

Видавець і виготовлювач

Київський національний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, м. Київ-156, Україна, 02156